

ВИКОРИСТАННЯ СУЧАСНИХ ІГРОВИХ ФОРМ У БІБЛІОТЕЧНО-ІНФОРМАЦІЙНОМУ ОБСЛУГОВУВАННІ ЧИТАЧІВ ДИТЯЧИХ БІБЛІОТЕК

Статтю присвячено дослідженню проблеми використання сучасних ігрових форм в бібліотечно-інформаційному обслуговуванні читачів дитячих бібліотек, вивченню ролі гри у процесах формування та розвитку особистісних якостей дитини, її пізнавальної діяльності. В статті також досліджено видову класифікацію ігрових матеріалів, що застосовуються у бібліотечно-інформаційному обслуговуванні дітей, проаналізовано ігрові форми роботи з читачами-дітьми.

Ключові слова: гра, ігрова діяльність, ігрові форми бібліотечно-інформаційного обслуговування, читачі-діти, дитяча бібліотека.

Статья посвящена исследованию проблемы использования современных игровых форм в библиотечно-информационном обслуживании читателей детских библиотек, изучению роли игры в процессах формирования и развития личностных качеств ребенка, его познавательной деятельности. В статье также исследована видовая классификация игровых материалов, которые используются в библиотечно-информационном обслуживании детей, проанализированы игровые формы работы с читателями-детьми.

Ключевые слова: игра, игровая деятельность, игровые формы библиотечно-информационного обслуживания, читатели-дети, детская библиотека.

The article deals with the problem of use of modern play forms in library-informational reader service in children's libraries, with the study of the role of the play in the process of the child's personality and cognitive activity forming and development. In the article specific classification of play materials which are used in library-informational children service is studied, play forms of the work with readers-children are analyzed.

Key-words: play, play activity, play forms of library-informational service, readers-children, children's library.

Демократизація суспільства і посилення уваги до особи як суб'єкта саморозвитку висувають підвищені вимоги до дитячих бібліотек як центрів соціалізації. Бібліотека в системі освіти і виховання, прагнучи поліпшувати якість виховання дітей, має створювати умови для становлення кожної дитини як особистості, важливе місце в цьому процесі має посісти гра. Очевидним є зростання впливу ігрової діяльності на особистість дитини, зокрема на її творчий потенціал, пізнавальну діяльність, мотиваційну та емоційно-вольову сфери, комунікативну активність.

Ігрова діяльність дозволяє формувати і розвивати особистісні якості дитини: відчуття, сприймання, пам'ять, мислення, уяву (пізнавальна сфера особистості); емоції та почуття, волю, рішучість, сміливість, наполегливість, самостійність (емоційно-вольова сфера особистості); навички взаємовідносин, опанування норм, цінностей та способів поведінки суспільного життя (комунікативна сфера особистості).

Важливість ігрових форм у роботі з читачами дитячих бібліотек визначається тим, що ігри допомагають стимулювати самостійний вибір книги читачем, звернути увагу дитини на різні аспекти, яких вона може не сприйняти при самостійному читанні. Відгадуючи героїв книг, визначаючи, з якої книги прочитано уривок, хто автор твору, дитина отримує додаткові мотиви для більш вдумливого та уважного читання.

Використання ігрових форм в бібліотечно-інформаційному обслуговуванні читачів дитячих бібліотек також допомагають розвивати в дитині пізнавальний інтерес. Ігри стимулюють самостійний вибір книги читачем, адже в ігровій дії діти звертають увагу на різні особливості книги, яких вони можуть і не сприймати при самостійному читанні. Відгадуючи героїв книг, визначаючи, з якої книги прочитано уривок, хто автор твору, дитина отримує додаткові мотиви для вдумливішого та уважнішого читання. Треба підкреслити, що такі ігри передбачають різно-

манітні методи та прийоми: чергування питань та завдань різної складності, щоб кожен учасник, більш чи менш начитаний, зміг знайти відповідь, виконати завдання, щоб усім було цікаво. Це може підштовхнути до формування пізнавального процесу, може викликати у дитини бажання взяти в бібліотеці книги певної теми [8, с.22].

Ігрові матеріали адресовані дітям, – це книжкові та некнижкові матеріали зафіксовані на матеріальних носіях, а також різноманітні види усних театралізованих ігор, що застосовуються у бібліотечно-інформаційному обслуговуванні дітей.

Ігрові матеріали за їх значенням для дитячих бібліотек можна згрупувати так:

Книжкові ігрові матеріали: художня література (книжки з ігровим сюжетом). До цих видань умовно віднесемо також книжки науково-пізнавального змісту з ігровим задумом, адресовані водночас дітям та їхнім батькам; енциклопедичні та довідкові видання для дітей, котрі мають оригінальну побудову, яскраві ілюстрації, містять багато завдань та ігор; навчальні видання, які у цікавій, наочній формі пропонують матеріали на допомогу розвитку технічної, художньої творчості дітей; книжки, які містять тести, завдання, запитання та ін.; книжки-іграшки у різноманітних форматах (фотокнижки, комікси); дитячі журнали з чіткою ігровою спрямованістю.

Некнижкові ігрові матеріали: аудіо-, відео матеріали (платівки, діафільми, магнітофонні записи, відеокасети, кінофільми); наочні ігри: дидактичні матеріали у різноманітних формах, зокрема іграшки; програми комп'ютерних ігор.

Усні ігрові матеріали: літературні, творчі, навчальні та інші ігри, які застосовуються в дитячих бібліотеках; театралізовані ігри за участю дітей, ляльок, літературних персонажів [11].

Сучасна бібліотека для дітей усе частіше стає об'єктом серйозних досліджень, де визначено потужні можливості широкої ігрової діяльності, коли вона забезпечена відповідними ресурсами: багатством фондів, високим професіоналом бібліотекарів, наявністю умов постійного і багатоаспектного спілкування. Адже бібліотека для дітей є одним із не багатьох осередків спілкування, відпочинку, творчого розвитку.

Відомо, що ігрові елементи в обслуговуванні дітей були завжди, адже без них дитячу бібліотеку неможливо й уявити. Однак спочатку це були лише окремі моменти. Початки демократизації суспільного життя створили передумови вивільнення творчих сил найталановитіших бібліотекарів та модернізації дитячих бібліотек. Сприяння поширення ігрової стихії в бібліотеках виявляється своєрідним індикатором демократизації змісту їхньої роботи.

Оскільки гра є не лише однією з основних форм життєдіяльності людини (спілкування – гра – навчання – праця – спілкування), а й однією з найбільш значущих культурних універсалій, то акцент у сучасній модернізації дитячої бібліотеки має бути зроблено на змісті її роботи. Актуальність

комп'ютеризації, ринкових умов господарювання та інші реалії не заступають головної мети дитячої бібліотеки – сприяти розвитку дитини шляхом збагачення, творчого розвитку, діалогу з читачем.

Ігрова бібліотечна діяльність, гра у повному значенні цього слова є антагоністом серйозної, вдумливої, копіткої роботи, поза якої жодна бібліотека існувати не може. Гра не дозволяє бібліотеці піддатися рутині, вона пробуджує фантазію і стає міцним імпульсом творчого розвитку не лише дітей, а й бібліотекарів.

Аналізуючи професійну періодику, визначаємо винахідливість бібліотекарів у діяльності щодо збагачення дозвілля читачів з урахуванням їхніх інтересів.

Помітний сплеск активності бібліотек, особливо дитячих, обумовлений оновленням і модифікацією традиційних форм роботи з читачами та ґрунтується на зміцненні їх бази.

Активні ігри у бібліотеках стимулюють пізнавальну діяльність читачів-дітей, а наявність ігрової ситуації робить привабливішими процеси читання, пізнання, навчання. Безперечним є той факт, що дитина в грі швидше виявляє свої знання, здібності, вчиться спілкуватися. Адже гра виступає як засіб організації емоційного читачького спілкування, метою якого є не тільки сама розвага, скільки захопленням загальним інтересом, що народжується в процесі гри.

Нині помітно, що серед ігрових методик відроджуються такі **традиційні форми**, як літературні суди, літературні диспути, літературні подорожі, прес-бої, конкурси, вікторини, турніри, ігри-драматизації, сюжетно-рольові ігри.

У дитячих бібліотеках популярними стали такі ігрові форми, як **рольова гра-обговорення**. Під час такої гри обговорюються як одна так і декілька книжок. Читачі і бібліотекарі говорять від особи автора книжки чи героя твору, тобто виступають у певній ролі. Задум такої гри – залучити до дискусії більшість аудиторії. У цьому виявляється прагнення бібліотеки зацікавити читачів книжкою, порушеними у ній проблемами.

Основними відмінними ознаками рольових ігор є: чітке формулювання проблеми, вирішення якої має важливе значення для гравців; визначення «штатної» структури та розподіл ролей між гравцями; колективне прийняття рішень; система взаємодії гравців; формулювання спільної мети для всіх гравців; наявність (створення) конфліктних ситуацій; розробка та реалізація послідовності вирішення проблеми; підтримання емоційного настрою протягом усієї гри. У процесі рольових ігор-обговорень можуть обговорюватися як одна, так і кілька книг. Учасники гри говорять від імені автора книги чи героя твору, тобто виступаючи у певній ролі.

Різнomanітність **конкурсів** та захоплення ними пояснюється тим, що в них є елемент змагання, а отже – можливість задоволення пізнавальної активності, творчого розвитку особистості, кмітливості, спритності читачів. Найпоширеніші види

конкурсів у сучасних бібліотеках такі: конкурси на кращого читача (один із традиційних конкурсів, який дає змогу підвищити авторитет кращих читачів, рекомендувати іншим їхній читацький досвід); літературні конкурси (знавці літератури, творчості окремих письменників); творчі конкурси (базуються на завданні виконати пісню або продекламувати вірш, переробити уривок прозаїчного твору у драматичний, виконати монолог, діалог та ін.); конкурси-кросворди (за принципом гри у кросворд); конкурси-естафети (кожний етап може мати самостійну назву і мету).

Ігрові конкурси організуються за певною схемою, яка передбачає підготовку учасників і завдань, створення «інтер'єру» програми, присутності журі, нагородження переможців. Запитання конкурсів найчастіше формулюються так, щоб діти для доповіді використали не одну книжку, а декілька.

Однією з поширених ігрових форм у дитячих і більшою мірою у юнацьких бібліотеках є **літературні диспути**, під час яких відбувається зіткнення різних, протилежних точок зору. Диспути впливають на формування моральних поглядів молоді, вчать мистецтву полеміки, логічному мисленню, вмінню не тільки виражати, а й захищати свої думки. Мета кожного диспуту – виявлення різних поглядів, думок з актуальних моральних або суспільно-політичних проблем, порушених у творах художньої або публіцистичної літератури. Під час дискусії потрібно частіше звертатися до літературного тексту, щоб не перетворити захід на навкололітературну розмову, адже призначення диспуту – виховання інтересу до літератури, уміння читати, мислити за допомогою письменника.

Серед засобів виховання в умовах бібліотеки, вдумливого читання, формування самостійного погляду, власної думки про прочитане значне місце належить **читацькій конференції**. Вона виявляє і формує колективну читацьку думку, розвиває уміння самостійно працювати над книжкою, прищеплює навички критичного аналізу прочитаного, популяризує кращі твори літератури серед читачів.

Серед поширених ігрових форм у дитячих та юнацьких бібліотеках є також **літературні подорожі**. Під час таких «подорожей» діти опановують нові знання, поглиблюють (чи здобувають) навички самостійної роботи з книжкою, підвищують культуру читання.

Дуже добре зарекомендували себе **літературні турніри**. Слово «турнір» трактується як змагання між окремими учасниками або командами за круговою схемою, де вони зустрічаються між собою один або кілька разів.

З метою розширити читацького світогляду, уявлення читачів дітей про значення книг у житті людини, сприяння розвитку допитливості, інтересу до книжок, прагнення до знань, в дитячих бібліотеках проводяться **літературні ігри** (прикладом літературних ігор можуть бути такі ігри, як

«Свято книги», «Юні читайліки», «Книжкові іменини», «У країні книг»).

Для активізації пізнавальної діяльності читачів молодшого шкільного віку та розширення їх світоглядних орієнтацій, розвитку пам'яті, мислення, уваги, з читачами дитячих бібліотек все частіше проводяться **інтелектуальні ігри** як метод розвитку особистості дитини.

Для розвитку уваги, кмітливості читачів-дітей в дитячих бібліотеках активно використовуються такі ігри, як **вікторини**, що вимагають ерудованості, фантазії, вміння розмірковувати.

Справжнім мистецтвом та захоплюючою забавою в дитячій бібліотеці є **ляльковий театр книги**. Вистави показали, що за допомогою ляльок діти краще сприймають літературні твори, у них підвищується інтерес до твору, його автора. Репертуар бібліотечних лялькових театрів, як правило, такий: огляд нових книжок, інсценування та вистави за авторським текстом казок та творів дитячих письменників, сатиричний аспект, боротьба із порушниками бібліотечних правил. Лялькові театри книги приваблюють читачів, а це допомагає бібліотекарям звернути увагу дітей на певну книгу, викликати потребу спілкуватися з нею, навчити дітей читати та вибирати книжки, знайомити читачів з тими творами літератури, що не включені до шкільних підручників.

Ще однією формою роботи з читачами-дітьми, яка останнім часом активно поширюється серед дитячих бібліотек, є **літературний театр**. Літературний театр – це синтетичне мистецтво. У ньому в творчій взаємодії «працюють» і п'єса як літературна основа вистави, і сценічна, словесна дія, і декорації, і світлове оформлення. Кожний із цих елементів має власну міру реальності й умовності. Кожний має своє значення і вплив на колективну свідомість – на сцені та у залі. Вся ця складна художня система – вистава – дає змогу виховувати у дітей естетичну культуру. Поринувши у світ творчості, діти сприймають й інші види мистецтва: змінюється їхнє ставлення до кіно, музики, живопису і, звісно, до художньої літератури.

В багатьох дитячих бібліотеках активізовано роботу літературних студій. **Літературна студія** – це специфічна форма роботи, в якій взаємодіють і п'єса як літературна основа вистави, і сценічна, словесна дія, і декорації, і світлове оформлення. Кожен з цих елементів має власні межі реальності й умовності, кожен має своє значення і взаємодіє в системі колективної свідомості – на сцені та в залі. Вся ця складна художня система дозволяє виховувати у дітей естетичну культуру. Поринувши у світ творчості, діти сприймають й інші види мистецтва, змінюючи при цьому своє ставлення до кіно, музики, живопису і, звісно, до художньої творчості.

Одна із характерних рис сучасної ігрової діяльності у дитячій бібліотеці – пошук її **нетрадиційних форм**. Значення нового полягає у можливості використання неформального спілку-

вання дітей у вільний від навчання час для поживлення співпраці бібліотекаря і читача. Це збігається із бажанням дітей отримати інформацію про книжки, познайомитися з їхніми авторами [11, с. 13].

Специфічні особливості, притаманні саме нетрадиційним формам, такі:

1. новизна у назвах форм роботи бібліотеки;
2. обов'язковий діалог бібліотекаря з читачами і читачів між собою;
3. елементи дискусійності як в усній, так і в наочних формах популяризації творів друку;
4. ігрові моменти захоплюючі завдання;
5. наявність допоміжних елементів, які передають незвичайність і новизну запропонованого заходу, наприклад, в оформленні приміщення, атрибутиці, що використовується протягом усього часу;
6. елементи театралізації і музичного оформлення під час рекомендації дитячої літератури;
7. зворотній зв'язок бібліотекаря і читачів у процесі самого заходу та після його завершення.

Приклади *нетрадиційних форм роботи*: літературний калейдоскоп, літературний марафон, літературний колаж, літературний ранок, казко-тренінг, бібліотечна мозаїка, година роздумів над книжкою, книжковий аукціон, літературне лото, слайдо-вікторина, літературний альманах, літературний диліжанс, літературно-художній вернісаж, бенефіс читача та інші.

Цікавим є репертуар нетрадиційних ігрових форм роботи Миколаївської ЦДБ ім. Ш. Кобера та В.Хоменко: літературний калейдоскоп «Чарівний лабіринт», літературний марафон «Рятування далекої планети», літературний колаж «Дорогою казок братів Грім», літературний ранок «Незвичайні пригоди», казко-тренінг «Сміх та посмішка для всіх», бібліотечна мозаїка «У країні читалії», книжковий аукціон «Подорож з Сіндбадом», літературне лото «Дядя Федір та його друзі», літературний альманах «У зоряних лабіринтах», літературний диліжанс «Прогулянки з Червоною Шапочкою». Розробка та впровадження таких нетрадиційних ігрових методик в діяльність дитячої бібліотеки дозволяє стимулювати активність дітей, створити умови неформального спілкування [11, с.13].

Однією з перспективних форм роботи дитячих бібліотек є проведення **ігрових тренінгів**, які спрямовані на розвиток комунікативних вмінь читачів-дітей. Їх мета – навчити дітей розуміти інших людей, оцінювати, переборювати та розкри-

вати самого себе. Ігрові тренінги допомагали долати власну внутрішню скутість, розвивали комунікативні вміння та якості (емпатії та рефлексії), змінювали ставлення до інших і до себе, корегували самооцінку читачів-дітей.

У багатьох бібліотеках для дітей нині фахівці створюють спеціалізовані відділи – **ігротеки**, де панує особлива ігрова атмосфера: різноманітні іграшки; нетрадиційні за формою книжок (книжки – пишалки, книжки – малютки, книжки – гіганти), альбоми – розмальовки, олівці та фарби. У такому середовищі діти почувають себе впевнено і спокійно, адже в ігротеці дозволено все, що є природним для них – грати, малювати, дивитися телевізор, читати, спілкуватися з друзями.

Основні функції ігротеки – ігрова, дозвіллева, літературно-розважальна; мета – забезпечити умови для організації ігрової і літературно-пізнавальної діяльності дітей молодшого шкільного віку.

Основні завдання ігротеки – організація ігрової і дозвілленої діяльності читачів молодшого шкільного віку. Серед основних напрямків діяльності ігротеки визначено такі: надати для користування читачам фонду ігротеки – інтелектуальні, літературні, технічні ігри, кросворди, ребуси, загадки, шаради, іграшки, ігрові сторінки з дитячих газет і журналів, аудіо і відеокасети; організація і проведення активних форм ігрової діяльності – літературних вікторин, конкурсів, інтелектуальних і рухливих ігор; демонстрація відеофільмів, прослуховування грамзаписів казок і художніх творів, літературні читання; поєднання гри з тематичною літературою; координація і взаємодія з питань організації дозвілля дітей з бібліотеками та позашкільними закладами. Ігротека є однією з головних ознак сучасної, прогресивної бібліотеки [11].

Важливість ігрових форм у роботі з читачами-дітьми безперечна. Ігри допомагають сформулювати самостійний вибір книжки читачем, привертають увагу дітей до особливостей книжки, які вони можуть не помітити при самостійному читанні. Відгадуючи героїв книжки, визначаючи, з якої книжки прочитаний уривок, хто автор твору, дитина отримує додаткові мотиви для вдумливішого та уважнішого читання. Треба наголосити, що такі ігри представляють розмаїття методик та прийомів: чергування запитань та завдання різної складності, щоб кожний учасник, більш чи менш начитаний, міг знайти відповідь, упоратися із завданням, щоб усім було цікаво. Це позитивно впливає на формування читацьких інтересів, викликає у дитини бажання взяти у бібліотеці книжки на ту чи іншу тему.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Долбенко, Т. О. Активізація пізнавальної діяльності підлітків [Текст]: монографія / Т. О. Долбенко. – К.: ТОВ «Видавництво Аратта», 2003. – 243 с.
2. Долбенко, Т. О. Розвиток художнього смаку та кола читання для розширення пізнавальної діяльності дітей [Текст] / Т.О.Долбенко // Вісн. Кн. палати. – 2004. – № 1. – С. 32–35.

3. Лохвицька, Л. В. Формування пізнавальних інтересів у навчально-ігровому середовищі [Текст] / Л. В. Лохвицька // Дошкільне виховання. – 1999. – № 10. – С. 8–11.
4. Петрова, Л. Г. Бібліотека в умовах соціально-економічних змін [Текст]: монографія / Л. Г. Петрова. – К., 2003. – 301 с.
5. Рендакова, Е. М. Создание игровых компонентов и их применение в обучении младших школьников [Текст] / Е. М. Рендакова, Л. М. Новокшопова // Начальная школа – 2000. – № 11. – С. 77.
6. Саюк, В. Ігрові методики та їх дидактичне значення [Текст] / В. Саюк // Рідна школа. – 2001. – № 4. – С. 23–24.
7. Семилет, Н. Шведський «соціалізм» починається с бібліотек [Текст] / Н. Семилет // Світ дитячих бібліотек. – 2005. – № 2. – С. 48–51.
8. Соколянська, С. О. Потенціал ігрової діяльності у становленні особистості юного читача [Текст] / С. О. Соколянська // Вісн. Кн. палати. – 2003. – № 4. – С. 21–24.
9. Соколянська, С. О. Гуманістичний підхід до ігрової діяльності дитини як читача [Текст] / С. О. Соколянська // Вісн. Кн. палати. – 2005. – № 8. – С. 37–39.
10. Чачко, А. С. Развивающаяся библиотека в информационном обществе [Текст]: научно-метод. пособие / А. С. Чачко. – М.: Либерия, 2004. – С. 52–54.
11. Шуляк, С. О. Педагогічні умови сприяння становленню особистості молодших школярів засобами ігрової діяльності в дитячій бібліотеці [Текст]: Автореф. дис. ... канд. пед. наук: 07.00.08 / С. О. Шуляк. – Київ, 2006. – 19 с.

© Шуляк С.О., 2010

Стаття надійшла до редколегії 12.11.2010 р.